

УДК 351.858+316.73:316.752
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.28>

Ж. З. Денисюк

доктор культурології,
професор кафедри інформаційної політики
та цифрових технологій
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ГІБРИДНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Досліджено поняття стратегічних комунікацій і роль інформаційної політики як механізму їх реалізації в контексті гібридного протистояння, зумовленого російською збройною агресією на сході України. Доведено, що інформаційна політика як загальнодержавний метанаратив повинна бути включена в систему стратегічних комунікацій і не лише слугувати засобом врегулювання процесів формування суспільної думки, але й бути механізмом довгострокової всебічної комунікації на національному й міжнародному рівнях. Державна інформаційна політика спрямована на формування стратегічного курсу держави в інформаційній сфері й управлінні цією сферою. Гібридне протистояння, розгорнуте в інформаційному просторі, актуалізувало ряд викликів на рівні управлінської діяльності, серед яких важливими є зміна векторів інформаційної політики й побудова системи стратегічних комунікацій держави. Своєю чергою це вимагає від органів державної влади оперативного реагування та вироблення механізмів правового й організаційного протистояння та захисту свого інформаційного простору, національних цінностей та інтересів. Базові напрацювання в означеній сфері на основі міжнародного практичного досвіду країн Європейського Союзу й НАТО передбачають необхідність здійснення подальших кроків державного регулювання окремих питань у частині вироблення інформаційної політики, захисту культурного й медійного продукту тощо, що своєю чергою вимагає від посадовців удосконалення принципів роботи з інформаційними ресурсами й аналітикою, експертним середовищем, громадянським суспільством і засобами масової інформації. Інформаційна політика як механізм реалізації стратегічних комунікацій держави повинна забезпечувати концептуальну базу для багатоаспектного вивчення проблем на національному, регіональному й міжнародному рівнях. Формування інформаційної політики в умовах гібридного протистояння впливає на необхідність зміни підходів до політики державних владних інституцій, які повинні мати максимальну здатність інтегруватися у відповідь на гібридні виклики.

Ключові слова: інформаційна політика, гібридне протистояння, інформаційний простір, стратегічні комунікації.

Постановка проблеми. Епоха інформаційного суспільства стимулювала активний розвиток можливостей протистояння в інформаційному просторі. Виклики сучасного світу, пов'язані з інформаційною війною, сутністю якої є численні інформаційні операції та акції, актуалізують пошуки оптимальних шляхів симетричного реагування на такі загрози, розв'язання конфліктів і протистояння їм. Досвід зарубіжних країн доводить, що успіх

дій в інформаційному просторі можливий у результаті інтегрованої, скоординованої, активної співпраці для об'єднання та використання всіх можливостей і засобів держави й за активної участі громадянського суспільства, що отримали назву стратегічних комунікацій. Актуалізація стратегічних комунікацій та їх подальший активний розвиток пов'язують із початком 2000-х років, коли США й інші країни НАТО були змушені активно реагувати на зростання терористичних загроз, що призвело до проведення в різних точках світу

ряду військових операцій. Отже, стратегічними комунікаціями стали називати синхронізацію та цілеспрямовані й скоординовані зусилля щодо комунікації та взаємодії із цільовими аудиторіями урядових і військових структур на більш фундаментальному й системному рівні.

Окрім використання досвіду світових держав у сфері стратегічних комунікацій важливими є розробка концепцій реформування та правильність координування сфери державних комунікацій та управління. Одним із важливих векторів розвитку стратегічних комунікацій є формування адекватної державної інформаційної політики, що здатна забезпечувати умови реалізації багатьох управлінських рішень і концептуально визначати базові засади діяльності в державі, що набуває особливої актуальності за умов продовження гібридного протистояння в інформаційному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення поняття стратегічних комунікацій досить цілісно викладено в працях зарубіжних дослідників, таких як В. Бакір, Р. Брукс, С. Бьорд, С. Джонсон, Д. Гейдж, Е.Голдман, К. Галахан, Б. Гамільтон, П. Корніш, Д. Ласіка, Дж. Ліндлі-Френч, М. Мюрфі, Х. Нотхафт, А. Редінг, Ф. Тейлор, Дж. Фарвелл, Д. Шутен. Також це питання стало предметом дослідницького інтересу в працях вітчизняних науковців, таких як А. Баровська, С. Богданов, М. Гребенюк, С. Даниленко, Н. Драгомирецька, Д. Дубов, О. Капштик, Н. Карпчук, В. Ліпкан, В. Петров, Г. Почепцов, С. Соловійов, Є. Тихомирова й інші. Проблеми інформаційної політики досліджували І. Арістова, І. Березовська, В. Брижко, Д. Русак, В. Іванченко, В. Корнієнко, В. Макаренко, В. Набруско, Г. Несвіт, М. Пахнін, І. Сопілко, В. Степанов, Т. Черненко й інші.

Метою пропонованої статті є дослідження інформаційної політики як важливого механізму реалізації стратегічних комунікацій в умовах гібридного протистояння.

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття стратегічних комунікацій почали застосовувати за кордоном, зокрема в США (Державний департамент

і Департамент оборони), з метою виокремлення таких комунікативних напрямів діяльності, які були спрямовані на конкретні цільові аудиторії та повинні були доносити певні ключові меседжі. За допомогою таких комунікацій відбувалося залучення головних цільових груп у створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для розширення інтересів, політики й завдань через реалізацію координаційних програм, планів, тем, ключових повідомлень і синхронізованих продуктів із використанням всіх інструментів державної влади.

Стратегічні комунікації можна розуміти як довгострокові вектори політики, спрямовані на досягнення складних цілей, розведених у часовому проміжку, що є пріоритетними для країни, за допомогою використання наявних ефективних ресурсів, у такому разі комунікативних.

У широкому розумінні стратегічні комунікації орієнтовані на роботу із зовнішнім і внутрішнім оточенням. Клієнти, партнери, конкуренти, які є представниками зовнішнього середовища, – це суб'єкти комунікації, які одержують основні повідомлення, а організація реалізовує комунікативні транзакції через них. За допомогою цих комунікативних транзакцій організація реалізовує свої цілі, а держава реалізовує взаємини. Бізнес, суспільно-культурна сфера, внутрішня та зовнішня політика країни, військові й міжнародні відносини є сферами використання стратегічних комунікацій [7, с. 169].

В офіційних документах Європейського Союзу (далі – ЄС) стратегічні комунікації використовуються як загальний термін, що ґрунтується на Доповіді Чатема Хауса, де стратегічна комунікація описується як систематична серія послідовних заходів, що проводяться на стратегічному, оперативному й тактичному рівнях, що дозволяє зрозуміти цільові аудиторії та визначає ефективні шляхи просування та підтримки певних типів поведінки [15].

З 2010 року стратегічні комунікації стали широко розповсюдженим явищем у бізнесі й політиці. У наш час стратегічні комунікації більше не обмежуються певним контекстом, а стають все потрібнішими в різних сферах. Такими сферами

застосування стратегічних комунікацій є бізнес, соціальний і культурний простір, внутрішня та зовнішня політика держав, військова справа й міжнародні відносини. Отже, стратегічна комунікація – це проєкція державою певних стратегічних цінностей, інтересів і цілей на вітчизняну й закордонну аудиторію. Це здійснюється за допомогою адекватної синхронізації багатогранної діяльності у всіх сферах соціального життя за підтримки професійного спілкування [2, с. 33].

Стратегічні комунікації є комплексним поняттям, що містить локальний, регіональний, державний і міждержавний рівні. Їх головним завданням є підвищення ефективності промисловості, досягнення економічної та політичної стабільності, підвищення рівня культури шляхом досягнення якісної взаємодії між керівництвом держави та її народом за допомогою каналів просування відповідних ідей. Інформаційна політика, засоби зв'язків із громадськістю, публічна дипломатія, психологічні маніпуляції, інформаційні заходи – все це елементи стратегічних комунікацій, головною метою яких є розширення аудиторії з метою активнішого просування національних ідей відповідно до прийнятої стратегії [10, с. 119].

Отже, інформаційна політика держави стає важливим компонентом реалізації стратегічних комунікацій, особливо в нинішніх умовах, коли як міжнародна спільнота, так і Україна зокрема, стоять перед викликами, пов'язаними з активізацією застосування інформаційних війн як ефективного інструменту гібридного перманентного протистояння в сучасному глобальному світі. Інформація наразі стала не лише ресурсом, але й визначальним чинником проведення різновекторного позиціонування країн у міжнародному середовищі й засобом впливу на прийняття управлінських рішень [14].

Вперше питання розвитку стратегічних комунікацій в Україні було порушено у 2014 році в межах ухвалених на саміті НАТО в Уельсі рішень щодо підтримки України в умовах агресії Російської Федерації. Менш ніж за рік у Стратегії національної безпеки України було визначено нові загрози інформаційній безпеці дер-

жави, а саме ведення інформаційної війни проти України й відсутність цілісної комунікативної політики держави, що може призвести до формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності спотвореної інформаційної картини світу. Вже у вересні 2015 року було підписано Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій, де були визначені загальні цілі й завдання, формат співпраці, джерела фінансування та очікувані результати, а саме розвиток здатності України здійснювати ефективні комунікації, що допоможуть забезпечити тіснішу взаємодію між усіма зацікавленими суб'єктами, як урядовими, так і неурядовими [3]. Імплементация Дорожньої карти Партнерства започаткувала формування сучасної та ефективної системи стратегічних комунікацій у державі. Передусім розпочато процес внесення змін до нормативно-правових документів загальнодержавного значення. Термін «стратегічні комунікації» узгоджений з усталеною термінологією НАТО, нині офіційно вживається в нормах українського законодавства після впровадження в новій редакції Воєнної доктрини України [4, с. 48].

Вагому роль у напрямі розвитку інформаційної політики й розуміння її як засобу реалізації стратегічних комунікацій відіграє Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 29 грудня 2016 року. Там, зокрема, визначено стратегічні комунікації як скоординоване й належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних і психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави. Також введено поняття стратегічного нарративу, що змістовно має складати й визначати засади інформаційної політики: це спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення в процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію [12].

Пріоритетами інформаційної політики в державній сфері, окрім безпекових стратегій та упередження та ліквідації

загроз в національному інформаційному просторі, визначено також сферу медійно-гуманітарного розвитку, до якої віднесено національне виробництво текстового й аудіовізуального контенту, забезпечення функціонування Суспільного телебачення, підтримка вітчизняної книговидавничої справи, підвищення медіаграмотності суспільства, пропагування цінностей національного ґатунку й ідей єдності й патріотизму. І в цілому щодо національної інформаційної політики в цьому контексті – пріоритетами визначено іміджеві напрацювання України на міжнародній арені, інструментами яких є як дипломатична, правова, так і інформаційно-культурна складова частини [12].

Питання формування адекватної інформаційної політики й системи стратегічних комунікацій актуалізувалося для України в процесі вироблення механізмів протидії інформаційній гібридній війні, розгорнутої Російською Федерацією. В Україні в березні 2014 року було створено Український кризовий медіацентр, який надає об'єктивну інформацію міжнародній спільноті про Україну, а також про відносини Україна – ЄС. На необхідності запровадження технологій стратегічних комунікацій як дієвого інструменту вдосконалення системи державного управління відповідно до трансформацій, що відбуваються в інформаційно-комунікаційному середовищі, а також реалізації комунікативної діяльності держави наголошено в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [13] і Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року [8].

Системним стратегічним документом у сфері євроатлантичної інтеграції України є Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2020 року № 203/2020. Серед пріоритетних цілей наголошено на побудові системи стратегічних комунікацій, яка покликана забезпечувати ефективно впровадження інформаційної політики держави. З метою реалізації вказаної цілі визначено очікувані результати до кінця 2025 року.

Актуальним на законодавчому рівні у сфері побудови стратегічних комунікацій є також затвердження Указом Президента України від 14 вересня 2020 року

№ 392/2020 Стратегії національної безпеки, в якій інструментами її реалізації визначені додаткові стратегії, зокрема й інформаційної безпеки.

Стратегічні комунікації передбачають передачу інформації про соціально значущі цілі, події, діяльність і полягають у реальній взаємодії шляхом обміну інформацією, важливою для соціальних акторів [6, с. 113]. Водночас стратегічні комунікації вибудовують стійку систему взаємовідносин, формують світоглядне бачення, розв'язують як політичні, воєнні, соціально-економічні, так і безпосередньо правові питання, засновані на прагненні до єдності поглядів, переконань і дій стосовно забезпечення національної безпеки [5]. Як відзначає О. Капшик, стратегічні комунікації натеper є одним із найефективніших інструментів просування своїх інтересів провідними міжнародними акторами. І хоча досі в науковій думці наявні суттєві розбіжності в інтерпретації стратегічних комунікацій, практика їх використання поширюється дуже швидко [4, с. 29].

Стратегічні комунікації належать до інноваційних інструментів зовнішньополітичної діяльності ЄС, що спрямовані на взаємодію у форматі як стратегічного партнерства з міжнародними акторами, так і для регіонального співробітництва з європейськими країнами. Координація стратегічних комунікацій на рівні ЄС передбачає послідовний та ефективний процес впровадження зовнішньополітичних ініціатив відповідно до заявлених пріоритетів інтеграційного утворення. Стратегічні комунікації як у безпековому, так і в зовнішньополітичному аспектах ґрунтуються на вивченні актуальних проблем, аудиторії, з якою відбувається взаємодія, а також підготовлених повідомлень [9].

Як відзначають учені, сутність стратегічних комунікацій полягає ще й у тому, що сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не конфліктують (не суперечать) один з одним. Ефективними вважаються такі стратегічні комунікації, що не вичерпуються спрямуванням на одну конкретну цільову аудиторію, а беруть до уваги ймовірні наслідки сприйняття конкретного меседжу всіма іншими можливими цільовими аудиторіями [1, с. 148].

Сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології стали суттєвою частиною інфраструктури суспільства, від яких залежить не тільки технологічний, але й соціальний прогрес, економічна конкурентоспроможність країни в цілому, здатність подальшого розвитку демократичних інститутів.

Висновки і пропозиції. Стратегічні комунікації забезпечують розробку й реалізацію стратегії соціального суб'єкта за допомогою комунікаційних ресурсів, засобів та інструментів. Якщо ж суб'єктом є конкретна держава, що функціонує в рамках сформованої системи міжнародних відносин, тоді йдеться про національні й міжнародні стратегії. Стратегічна комунікація – це проектування в масову свідомість державою певних стратегічних пріоритетів, інтересів і цілей шляхом адекватної синхронізації різнобічної діяльності в усіх сферах суспільного життя з її професійним комунікаційним супроводом.

Стратегічні комунікації передбачають формування такої комунікативної стратегії, яка являє собою широкомасштабну й довгострокову програму досягнення цілей шляхом застосування всіх комунікативних ресурсів і шляхом відповідної організації комунікативного простору (як внутрішнього, так і зовнішнього). За допомогою відповідних ресурсів формується комунікативне середовище, що дозволяє реалізовувати партнерську взаємодію з метою обміну інформацією та формування продуктивних взаємовідносин. Це своєю чергою забезпечує цілісність і координування дій із метою запобігання різного роду викликам моніторингу динаміки змін у комунікативних процесах.

Список використаної літератури:

1. Баровська А.В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 147–152.
2. Богущкий П.П. Право і стратегічні комунікації у сфері національної безпеки. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 22. С. 32–39.
3. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки й оборони України й Міжнародним секретаріатом НАТО. URL: <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%94%D0%BE%D1%80.%D0%BA%D0.pdf> (дата звернення: 15.10.2020).
4. Капштик О.В. Державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України : дис. ... канд. наук. з держ. упр. : 25.00.01 «Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку» ; Хмельницький ун-т управління та права. Хмельницький, 2019. 197 с.
5. Корнієнко В.О. Державна інформаційна політика в контексті глобальних викликів. *Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ*, м. Вінниця, 23–24 березня 2016 р. URL: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/303> (дата звернення: 20.09.2020).
6. Нестеряк Ю.В. Державна інформаційна політика та державне управління в умовах інформаційного суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 23. С. 111–114.
7. Монастирська Л.В., Павлова О.О. Організація стратегічних комунікацій у НАТО. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 36. Т. 1. С.168–171
8. Деякі питання реформування державного управління України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2020).
9. Сидоренко І.С. Стратегічні комунікації ЄС. *Міжнародні відносини. Серія «політичні науки»*. 2017. Вип.17. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3337 (дата звернення: 11.10.2020).
10. Терещеня О.В. Стратегічні комунікації у науково-теоретичному дискурсі. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 20. 2020. С. 116–121.
11. Тихомирова Є.Б. Стратегічні комунікації як один з пріоритетів глобальної стратегії зовнішньої політики і безпеки ЄС. *Політичне життя*. 2016. № 4. URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3085> (дата звернення: 22.09.2020).
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 29 грудня 2016 р. № 47/217 / Президент Укра-

- їни. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 24.09.2020).
13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 28.09.2020).
14. Черненко Т.В. Пріоритети державної інформаційної політики в умовах гібридної війни. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 4 (37). С. 83–92.
15. Lasica D.T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory : Monograph. USA, 2009. URL: <http://www.dtic.mil/cgiibin/GetTRDoc?AD=ADA513663> (дата звернення: 26.09.2020).
-

Denysiuk Zh. Information policy in conditions of hybrid confrontation as a mechanism of implementation of national strategic communications

The concept of strategic communications and the role of information policy as a mechanism for their implementation in the context of hybrid confrontation caused by Russian armed aggression in eastern Ukraine are studied. It is proved that information policy as a national metanarrative should be included in the system of strategic communications and serve not only as a means of regulating the processes of public opinion, but also as a mechanism of long-term comprehensive communication at the national and international levels. State information policy is aimed at forming a strategic course of the state in the information sphere and management of this sphere. The hybrid confrontation unfolded in the information space has highlighted a number of challenges at the level of management, among which are important to change the vectors of information policy and build a system of strategic communications of the state. In turn, this requires public authorities to respond quickly and develop mechanisms for legal and organizational confrontation and protection of their information space, national values and interests. Basic developments in this area based on the international practical experience of the EU and NATO provide for the need for further steps of state regulation of certain issues in terms of information policy, cultural and media product protection, etc., which, in turn, requires officials to improve the principles of information and analytics, the expert community, civil society and the media. Information policy as a mechanism for the implementation of strategic communications of the state should provide a conceptual basis for a multifaceted study of problems at the national, regional and international levels. The formation of information policy in a hybrid confrontation affects the need to change approaches to the policy of public authorities, which should have the maximum ability to integrate in response to hybrid challenges.

Key words: *information policy, hybrid confrontation, information space, strategic communications.*